

DOĞUM KONTROL HAPI: TATLI PATATES SAYESİNDE UCUZLADI

Doğum kontrolüyle ilgili ilk tıbbi bilgiler, 3.600 yıl önce Sümer tabletlerinde ve Mısır papirüslerinde verilmiştir. Doğum kontrolünü, Orta Çağ'da Katolik Kilisesi yasakladığı için Avrupa ve ABD'de hamileliği engelleyici yöntemler veya bu konuda kadınların bilgilendirilmesi yasaktı. Yasağa karşı gelenlerin hapis cezasına çarptırılması yüzyıllarca sürdü. Doğum kontrolü ifadesini, ilk kez 1914'te ABD'de hemşirelik yapan Margaret Sanger kullandı. Margaret, Asi Kadın adlı aylık gazetesinde doğum kontrolünü savunduğu için hakkında dava açılınca İngiltere'ye kaçtı. Daha sonra ABD'ye dönen Margaret'in kadınlar için açtığı Doğum Kontrol Kliniği kapatıldı ve kendisi de tutuklandı. İki yıl sonra aynı suçtan tekrar tutuklanan Margaret çok sayıda destekçi kazandı ve doğum kontrol ilaçları konusunda araştırmalar için bağış yapanlar arttı. Hakimler, doktorlarca doğum kontrolünün yapılmasına onay verince Margaret, doktorları çalıştırdığı Klinik Araştırma Bürosu'nu kurup çalışmalarını yasallaştırdı.

Marker Meksika'da bitki örneği topluyor

Hamilelik hormonu progesteron

Hamilelik hormonu progesteronun kimyasal yapısı ve fonksiyonu 1930'larda açıklandı. Hamilelik başladığında vücutta progesteron salgısının arttığı ve progesteron miktarı artınca yumurtalığın yumurta bırakmayı durdurduğu belirlendi. Progesteron bazı kadın hastalıklarında ilaç olarak kullanılmaktaydı ama gramı 1.000 dolar olduğu için herkese uygulanamıyordu. Progesteronun ucuzlamasını ABD'li kimyacı Russell E. Marker sağladı. Marker, saparna (diken otu) kökünden

elde ettiği sarsasapogenin adlı maddeden progesteron üretti ancak maliyeti yüksekti. Maliyeti düşürecek bitkiler arayan Marker, Meksika'da yetişen cabeza de negro adlı tatlı patatesi denemek için 1942'de Meksika'ya gitti. A. Moreno adlı satıcıdan çok ucuza 25 kilo tatlı patates alıp progesteron üretti. Üretim maliyetini düşürdüğü progesteronu, Meksika'da kuracağı tesiste üretmeye karar verdi. A. Moreno'nun yardımıyla aldığı 10 ton cabeza de negrodan üç kilogram progesteron elde etti. Bu, o güne kadar üretilmiş en yüksek progesteron miktarıydı ve maliyeti piyasadakilerden çok düşüktü. Marker, 1943'te iki Meksikalı ile Syntex adlı şirketi kurup, ürettiği progesteronun gramını 50 dolardan satmaya başladı. Syntex'ten 1945'te ayrılıp başka tesis kuran Marker'in, barbasco adlı yabancı Meksika tatlı patatesinden ürettiği progesteron miktarı cabeza de negrodan beş kat fazlaydı. Marker'in bu patatesi keşfetmesi sayesinde, Avrupalıların hakim olduğu progesteron piyasası Meksika'nın kontrolüne geçti. Doğum kontrolünün öncüsü Margaret Sanger, 1951'de ağızdan alınabilen bir doğum kontrol hapı üretmesi için Fizyolog Dr. Gregory Pincus'u ikna etti. Pincus'un ekibi dişi tavşanlara progesteron enjekte edince tavşanlarda yumurta üretiminin durduğunu buldu. Bu sonuç, kadınlara da progesteron verilirse istenmeyen hamileliğin önlenebileceğini gösterdi. Margaret'in arkadaşı olan milyoner Katharine D. McCormick, doğum kontrol hapı araştırmaları için Dr. Pincus'un laboratuvarına iki milyon dolar bağışladı. Benzeri araştırmalar Meksika'da da sürmekteydi. Bir süre sonra progesteron içeren doğum kontrol hapları geliştirildi. ABD'de 1960'da Enovid adlı hapın satılması için yasal izin çıktı ve ardından bu tür haplar tüm dünyaya yayıldı. Günümüzde doğum kontrol hapı kullanan kadın sayısı 760 milyondur.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü